

RÓMEÓ	Hadd álljak itt, amíg eszedbe jut.	
JÚLIA	Ha itt állsz, akkor végleg elfelejtem, s csak az jut eszembe, hogy jó veled.	
RÓMEÓ	Akkor még állok, és te még felejts. Már nem is emlékszem, hogy hol lakom.	175
JÚLIA	Mindjárt reggel van; el kell küldjelek, de csak picit, ahogy a madarat kiengedi kezéből a gyerek, mint béklyókba tekert szegény rabot, majd kis selyemfonálon visszarántja, mert féltékeny a szabadságra is.	180
RÓMEÓ	Lennék a madarad.	
JÚLIA	Én is szeretném; de nem élnéd túl a kényeztetést. Jó éjt, jó éjt. A búcsú édes bánat: úgyis tudom, hogy holnap újra látlak! (<i>Júlia el.</i>)	185
RÓMEÓ	Szíved nyugodt, álmod békés legyen. Bár lennék én az álom szemedén! A szürke hajnal rákacsint az éjre, kelet felhőit csíkozza a fénye. A sötétség már foltos és szakadt, szétporlik a Nap kereke alatt. Most lelkiatyámhoz futok: segítsen, mert nálam boldogabb ma senki sincsen! (<i>El.</i>)	190

MÓRICZ VIRÁG NAPLÓJÁBÓL (II)

1956. XI. 18.

Évával és Lexivel begyalogoltunk az Astoriáig, a Lánchídon át haza. A városban csönd, nyugalom, jól öltözött emberek. Szép idő. Réka fásírozott libamellet és krumplifőzeléket főzött.

Marosán beszél a rádióban.

Feszült figyelem: a kormány hogy erősíti a rendet, komoly nehézségek a gazdasági életben. Agitátorok, fegyveres csapatok, csoportok puskával fenyegetnek. Minden munkás megkezdene a munkát – csak azoknak fizetnek, akik dolgoznak. Mások, az írók is sztrájkot követelnek. Felelőtlen agitátorok miatt mérhetetlen kár. Infláció veszélye nagy, helyreállítás és munka, nehéz helyzet és infláció. Aki sztrájkot hirdet, furcsa morált hirdet. Ugyanezek: dolgozzon a pék, a víz, a gáz, a kórház, ők viszont munka nél-

kül kéri a fizetést. Ellenkezik a munkaerkölccsel. Igazságos követelés – most fegyveres vereség, megbénítják az ország gazdasági helyzetét, károkat okoznak. Nem tűrheti a munkásosztály, védelmet kér ezek ellen. Mikor lesz már rend és biztonság? Nyugati imp. a népi dem. megdöntésére tör. Belső harc ne gyengüljön. 1945–46-ban a nyomorral akartak győzni, most megint. Hamis hazafias szölamok. További szenvedést akarnak. Kormány: a munka elhárítja a további veszteséget. Az ajándék enyhíti, a munka segít. Életszínvonal-emelés. Aki nem dolgozik, ne is egyék. Lépjenek elő a munkás harcosok, ez a következő legfontosabb feladat. Fel munkára!

Elég rövid volt, 10 perc.

Az emberek politikai járatlansága piramidális. Azt hiszik, a munkát ki lehet ragadni a politikából.

Sokat kanasztáztunk. Lexi lassan kever. [...]

Most, éjféltkor nincs tank a közelben (a kertben biztos van).

XI. 19., hétfő

Süt a nap. Éva másfél órát vitázott az utazása miatt, s marad. Azoknak se teszi meg, amit ezeknek nem volt hajlandó, inkább marad, mondja. Liliék jönnek rögtön ebédelni, karfiollevest és sonkás kockát. Még visszamegy Szolnokra, aztán végleg jönni akar. Nagyon szomorú. Most a szakszervezetbe mentek. Ma 12 kg cukrot, 2 kg sonkát, főttet, sőt nem is elég frisset, vettem, 2 kg rizst, cukorkát, szőlőt, kenyeret, naspolyát vettünk.

Az utca nyugodt, utcaseprő gyűjti a ház előtt a cserepet. Itt volt tegnap Tellár Laci, Lányfalun nyugalom. Ő még nem dolgozik (autóbuszsofőr).

Ganzban 1200 ember dolgozik. Holnap saját energiatermeléssel dolgozik, egységesen munkafelvétel. Ruhagyár közlekedést kér, közel lakók dolgoznak. Infláció! Közlekedés javul: 56, 58, Nagytétény, földalatti és a 14-es készül. 55, 23, 24, 62, 32, 9, 51, 17 készül, a vállalat dolgozói nem dolgoznak. Tefu 100 kocsival dolgozik.

Széll Kálmán teret javítják.

[...] Réka Jóskája telefonálgat, de Réka már unja. „Nem olyan, mint gondoltam, nem akarok vele járni.” Vége a forradalomnak és a romantikának? Jó.

Éva rémhíreket mond, a rádió munkakezdést, rengeteg életről beszél, vasút indul.

Épületkár 1. Magán- és közházak kárait az állam téríti meg, a bérlők maguk is elintéztetik, OTP illetékes fióknál kifizetik a számlát. [...]

Szabad Európa a deportálásról. Nem dolgozók csak 30%-ot kapnak. Kádár nem tudja biztosítani az ígéreteit. Munkások fenntartják a követeléseiket. Jogukat a sztrájkra. Kádár a munkakezdesre. Deportálás személyszállító kocsin. Letartóztatások. Nehru sürgeti a szovjet csapatok kivonulását Mo.-ról. Kádár ráerőszakolt kormánya. Nehrut otthon bírálták Mo.-gal kapcsolatban. Delhi: Nehru Eisenhowerhez megy New Yorkba. Gomulka hazaért, kölcsönt és gabonát kap. Varsóban szakszervezeti ülés. Hamarskjöld New Yorkban beszámolt.

XI. 20.

Ma négy hete kezdődött.

Éva tegnap másfél óra hosszat az osztrák követtel. Alá akarta vele íratni, hogy sajtó- és hivatalos szerveknek mindent elmond, ami 49 augusztusa óta vele történt. Félretolta a papírt, erre a követ: A maga családjában sok a párttag, bolsevik bitang, és ha ezt nem írja alá, maga is kommunistagyanús. Patikát ígért és nagy életet – vagy utazik ki, ahogy tud, vagy ő viszi ki saját kocsiján. Éva most a depressziót éli át, de dac és önérzet vigasztalja, itt is tud élni, senki azok közül, akikkel együtt ült, nem írta volna alá: ő sem. Ma járt Gyöngyinél, aki sovány, elhanyagolt, és örök izgalomban van a fiáért. Láta a romokat, rémesebb, mint hitte volna.

Csepelen 12 000 dolgozott. Izzóban 2000, mindenütt sok, a textilesek mind. Általában nyugalom felé halad az élet. Munkások dolgoznak, de az értelmiség hogy fogja ezt kibírni. Idegek. Bár fizikailag kipihenték magukat. Ez nem igaz, ideg, gyaloglás és bánat.

XI. 22.

Új hírek, plakátok. Holnap 2–3-ig mindenki maradjon otthon, és 48 órás sztrájk Kádár ellen.

Csepel rádión: nem ért egyet a 48 órás sztrájjal.

Általános iskolákban 1 idegen nyelv vagy semmi. Középsiskolákban 1-2 idegen nyelv.

Orosz tagozat megszűnt. Érettségi: magyar, történelem, fizika, matematika és 1 idegen nyelv.

Történelemlönyv 1914–18 háború végéig, általános iskolában megszűnt az alkotmánytan.

Ma volt az Olimpiász megnyitója, december 8-ig tart.

40 000 lakás, 800 000–1 millió ablaktábla.

XI. 23.

Két perc múlva 2, már alig járnak az utcán. Lexi telefonált.

Rádió: Gyertyán Ervin írását olvassák Sirokról – páratlan demokratikus felkelés. Változás még nem teljes, 1 hónap kevés. Munkástanács, begyűjtés. Még nem került le a napirendről függetlenségünk kivívása. Koalíciós megegyezés. Mártírjaink élete nem fejeződött be a halállal.

Valami bizonytalan magyaros zene.

3–4 ember a fal mellett siet, mintha golyótól félnének.

Lili telefonált, holnap busszal mennek, és vasárnap vissza, ha sikerül. [...]

XI. 25., vasárnap

Egész délelőtt vasaltam. Lexi a Parlamentben volt Min. Tan.-ülésem, ahol Marosán szerepelt.

Délben Megayék voltak itt, élénken és szocdem elvekkkel. Már ez is valami tőlük.

Úgy látszik, elindul holnap a munka.

A parlamenti gyűlést közvetítik este. Kádár, Apró: segélyre nem építünk. 5–6 milliárd a termelési kiesés. Nyakló nélkül fizetnek. Megvédeni a forintot. Feléljük a készleteinket. Bankszervezetek. A sztrájkokat abba kell hagyni. Kis csoportok megfélemlítik a dolgozókat. [...]

F. Nagy Sándor, marós, aki ügyvéd volt, műmelős. A termelés beindítása nem ilyen sima. Politikai és szervezeti kérdés, a szerv. könnyebb. Az igazi hatalom a munkástanácsé, képes megindítani. De a politikában nincs olyan ereje. A kormány sok kérdésben merev, ami érthetetlen. Szocialista építés Magyarországon demokratikus körülmények között, terror nélkül, anyagiak. Érthetetlen az I., II. kerületnek, 30 ezer embernek: 1. Miért nem munkásokból a fegyveres hatalom? Kádár, Apró, Kállai megígérte, miért nincs?

2. Fegyveres gyárórság sincs.

Kalocsai György vegyész mérnök: Tiszta vizet a pohárba. 8–9 napja munka helyett tanácskozás folyik. 5 napja: felvenni. Erre jött: nem tudjuk, nincs energia, közlekedés, közbiztonság. Küldöttségek áradata. Hosszú viták eredmény nélkül, merev volt, a munka állt. Megbeszélés a Sportszarnokban, egyeztetni – ezt nem engedélyezték. A II. sztrájk 11-kor indult, mert az a hír terjedt el: minket letartóztattak. Újra megalakult a kormány: felvesszük a munkát, de tovább tárgyalunk a 8 pontról. A mai napon falragaszok: 10 napos sztrájk, csepeliek Nagy Imre miatt. Provokáció.

Vita tovább sok politikai és gazdasági kérdéstről.

Apró felel: Ilyen és szervezettebb tanácskozásokat érdemes lesz tartani. Valamennyien a munka mellett szóltak.

Majd meglátjuk.

XI. 26.

Halász András fuvaros, 153-803, XII., Mártonhegyi út 26. Ma újra a tüzelő után jártam. Ebéd után itt volt Szefi, kedvesen. Már nyoma sincs a múltkori ridegségnek. Azt mondja, rengeteg operista kiment, Svéd, Székely, Takács Paula, aki a fő pártnö, ezt Júlia meséli, aki „pénzt” akart adni neki Dezső halála után.

Fél 5, villamos megy a körúton! Igaz, tank húzza, de mögötte még egy, önállóan.

Este Kádár szigorú, rémítő beszéde.

Éjjel Szabad Európa a mérnököket és technikusokat uszítja? Nem, ez inkább jugó adó. Nem, nyugatnémet: Nagy Imre elhurcolása. Mégis győzött Nagy Imre? Munkástanácsok dicsérete: Jugo tiltakozott N. I. elhurcolása ellen.

XI. 30.

Ma megint nyugtalan a város. 10 napos sztrájkokról, tüntetésről beszélnek, hogy holnap megszólalnak a szirénák és a harangok – mondja Kisanya. Sok tank járt ma, az éjjel, állítólag, a Fő utcában lövöldöztek.

Már az egész lakást kifényesítettük. Ma fodrásznál is voltam. Ripli bácsi gyöngé nagyon, ma bent volt. Mindenki kapkodó, kedvetlen. A manikűrös Gizi férje meghalt, cukorbeteg, érszűkület és még valami. Soká volt beteg. Gizi sovány és öreg.

Lexi fél ötkor jött haza fáradtan, kedvetlenül. Lassú a javulás. A közvélemény „harmadik felvonást” vár. A bányász és vasút lassú, vonakodó. Legenda: Malétert orosz ruhás magyarok hamis papírokkal kiszabadították, most csapatokat szervez a hegyek közt. 3 embert, Vas Zoltánt és még kettőt újra „elraboltak”, mondják. Ez nem új. Vas régen Jugóban van.

Virágot figyelem. Szegényke olyan magányos. Kicsit tanult néha, máskor regényt olvas. Orosz–latinra rá se néz. Lexi most fizikapéldákkal gyötri. Keveset megy levegőre. [...]

Magyar Rádió: Kádár Tatán ma délben, 4 órás tanácskozás. Kádár ismertette – bányászok szókimondóan feleltek és kérdeztek(!). Kádár a pártról, munkástanácsokról, erre kell támaszkodni a kormánynak. Munkásőrséget a munkásrendőrségbe. Program, mely tisztázza a helyzetet.

Fél 1, újra ment 9 nyitott ágyús páncélkocsi, bekötött csövek, katonák a tetőn. Támaszpontra? Megyek aludni.

XII. 5.

Kisvirág születésnapja. Kapott szvettert, sált, zsebkendőt, hálóinget, Kisanyától 200 forintot. Sütöttem tortát, itt voltak a Mega lányok, kártyáztak – Balázséknak kellett volna jönni ebédre, de még nekünk kellett telefonálni. Balázs fél ilyen messze jönni, elrabolják(?). Elment a M. Zs. körtérig, ott látott egy tömeget, így mondja: 4 orosz és magyar bement egy kollégiumba fiúkért, de jött a tömeg, erre jobbnak látták eloldalogni.

Egy óra múlva Réka így hallotta a sorbaállás közben: Holnap nem nyit egy iskola sem, mert a körtéren egy kinyitott, oroszok mentek be fiúkért, de az igazgató bezárta a kaput, elküldött a szülőkért, és azok megakadályozták a gyerekrablást. Így rohan a rémhír. Tény, hogy tegnap nők néma tüntetéssel mentek a Hősök terére, és ma is sokan az angol és onnan az amerikai követség elé. A tankok felszorították őket a járdára. Holnap lesz az a csütörtök, amikor a 10 napos sztrájk kezdődik – de ez se igaz. Egy-órásról is beszélnek.

Az ostrom alatt éjjel 2 gépfegyveres fiú bezörgetett a Bernáth Aurél-kiállításra. A portás rémülten beeresztette őket. A fiúk leállították a gépfegyverüket a sarokba, felfújították a lámpákat, megnézték a kiállítást, és visszamentek a háborúba. A kiállításnak semmi baja, még az ablakai is épek.

Ma itt voltak Nagy Péterék, tűrhető hangulat, disszidálást örülségnek tartják, eseteket meséltek és adomákat. [...]

Rádió: békés hírek. [...] Japán megszüntette a szovjettel a hadiállapotot. Párizsban olaj- és benzinhiány: 3 milliárd adókiezés. Bukarestben választás lesz, 61 tagú központi tanács. Már van gyár, ahol éjszakai műszak is van.

Közellátás, iparcikket is árulnak, rossz a szállítás, a szervezetek. Energiahiány. Liszt, hús, zsír van, és kapunk sót is. Hagymát veszünk, paprika energiahiány miatt nincs. Gyufahiány: 48 élelmiszer- és 28 iparcikksegély eddig. Bánya még kevés. Erőmű. Gumia-broncs-probléma, új villamos: 2, 65, 23, 67, 68, 45. 388 autóbusz jár.

XII. 7.

Fél háromra fogróntgenre kell mennem. Fél 2-kor elindultam a Széna téri 5-öshöz, soká vártam tömegben, s nem jött. – Ne várjanak, minden busz garázsba ment. – Így nem mentem át Pestre, Rákóczi út messze. Az OTI Kapás rendelőben holnap reggel megcsinálják, ha igaz, de én nagyon letörtem ettől a suta-butá bodászástól. A Kapás kapuban 2 orvos beszélt: tegnap az Irgalmasok mütősnője májlovést kapott, és meghalt. Vác előtt felszedték a síneket, a vonat kisiklott. Németországban hadgyakorlat, Párizsban atomtól és háborútól félnek. Mégis háború lesz? Ha a Tolsztoj Golgotát olvasom, akkor is szörnyeket kell várni. Bányászok mégse eleget dolgoznak, 16% termés Pécsen. Csanak Dóra majdnem lakást kapott, s mégsem. Az éjjel fél 3-ig mostam.

Olasz marónit vettem drágán, de gyönyörű. A marhahús leégett. Réka játék balalajkát vett, felszalagozta, és pengeti. Virág tegnap iskolában volt. Bókay Kati elment, viszont Scheibler Erika nem – ő 45-ben 2 évig unatkozott kint, többé nem akar.

XII. 12.

Mégis sztrájk van. 48 órás, majdnem teljes. Két ágyúlövés és némi gépfegyver hallatszott, az ágyú 12 körül, éppen átértem a Lánchídon – Budán. Wierik bácsi begyalogolt a Semmelweis utcába az új fogam miatt Óbudáról, betette a protézist, és jó. Székely, Simándy, Jámbor visszajön, Oláh is útlevéllel van Münchenben. Svéd, Bence, Takács visszajön, vagy már jött. Csinádi, Fülöp, Pásztor Vera stb. táncosok útlevél nélkül elmentek. Boris kétszer telefonált, Írószövetségbe ajándécsomagért menjek. Tegnap bevitték Déryt, de visszajött. Tamási Lajos is. Molnár Zoltán 2 hete bent van. Eörsi kijött.

Gyöngyi szerint ragyog mindenki. Wieriknél a két technikus is remél.

A városban minden üzlet zárva, pár üzlet és trafik árul. A Zserbónál sort álltak kávéért. Lexi telefonált 1-kor: jön hamar. Postás részegen jött: Nők Lapja és Béke és Szabadság megszűnt, vegyük tudomásul. Mámoros munkásokat láttam. A Talpramagyart mondták, és „minden ruszki menjen haza”. Gyöngyiék „már előre vettek sok kenyeret, hogy legyen”. Réka frisset vett ma, és holnap is lesz. Soká állt érte. Más nem kapott. Én is csak három csomag Tulipán cigarettát. Imola kétszer volt iskolában, újra nem jár, csak 7 – 5 – 1 gyerek volt ott. Baconi Annával találkoztam, az egyetemen volt dolgozni, de a munkások se dolgoznak, hát akkor ők se. December 10-re kellett volna az egyetemet beüvegezni, de még csak 100–120 ablak kész. Az anyja iskolájába 3 osztályból összesen 7 gyerek jár. Tamási Áront láttam a hídon. Godáékkal találkoztam itt a háznál. Nincs tüzelőjük, de nem betegek. Kilátástalan vegetálás, mondják.

Dehogy, szép napsütés. A hídon három férfi találkozik: Az Üllői úton lakom, de ma szabadnap, megyek a lányomhoz a Rózsadombra. Nem dolgozunk, csak karbantartást. Réka gumiabroncsból talpat eskábál a korcsolyájára. Viri elment latinórára nagy keservesen. Most olvasom tovább – 2 hete – a Golgotát, és kötök. Remek könyv, bestseller, történelem és riport. Hogy lett ebből a szépből ilyen közutalat? Ugyanazok utálják, mint negyven éve, semmi változás. Mért lenne most? Nem lehet. Wierik: háború esetén 2 nap múlva nincs Ausztria, nagyon meggondolják.

XII. 13.

Kétnapos új sztrájk után ma megint hemzseg az utca. Tegnap áthívtam Lilit, és az első félórában majdnem összevesztünk, de mind a ketten megtartóztattuk magunkat, és elsimult. Szegény gyerek, örök gyerek, és a szenvedélyes boldogtalanságtól. Hogy neki mit hozott volna vagy hozna egy változás, ki tudja, így mindenestre fuldoklik. Most összeveszett a szolnokiakkal, nem akar visszamenni, és ezt nála meg is értem. Az utolsó lökést az adta hozzá, mikor megtudta, hogy a színház a Bánk bánnal nyit, és nem rá osztották Gertrudist. Ezzel nagyon megsebezték, azzal még inkább, hogy a másik darab a János vitéz, és abban ő a mostohára kell. Nem szerep, semmi. Laci kedden, a sztrájk első napján elment Szolnokra a holmijukért, vonaton, pár nap múlva pedig megy Szegedre, az Ozorai példában főszerepet játszani. Bessenyei azt mondta neki a szövetségben: Eridj, te örült, bár engem hívnának vendégszerepelni! (Ez eszükbe se jut, hogy ő is menne.) Laci azt felelte, de itt van Lili. Lili üljön a fenekén, és pár hét múlva neki is lesz valami. Szóval minden sztrájk és nem dolgozom mellett alig várják, hogy játszhassanak. Mit számít egy színész politikai véleménye? És ezekben a hetekben mennyit politizálnak! Sejtelmük sincs másról, csak a közhangulatot szimatolják,

és vele égnék. Lili folyton azt vágja a fejemhez, mint sokan, hogy én és mi el vagyunk szakadva az élettől, nem tudunk semmit. Ha ő kimegy az utcára és meghall egy mondatot, abban több valóság van, mint amit nekünk meg lehet tudni. Szerinte én elvakult vagyok, vakít a Lexi prédikációja és a külön beszerzőhely és elzárt körökkel való érintkezés. Ha neki ilyen lehetősége lett volna, ő is használja – én soha nem melegegtem oda. Nincs egyetlen barátunk, még ismerősünk is alig, az úgynevezett elszigetelt társaságból. Ezen fakadt ki a harag, azért beszélek róla. Lili rajongott a munkásokért, mondta, akiket úgy lenézett és utált és megvetett, és akik most olyan nagyszerűek, okosak, következetesek. A végtelenségig fognak sztrájkolni, ha kell, amíg el nem mennek az oroszok. Ja, erre mondtam, milyen különös, azok a legnagyobb felkelők, akikért az egész történet. Erre majd' megevett, hogy „értük” történet volna bármi. Húsz emberért, mondja, akik fel akarják falni a világot, és fel is falják, és meg is ölik. Világháború miattuk lesz, ha lesz, és inkább legyen, mint hogy így maradjon. A szegénység, a nyomor, a terror, a nem szabad akarat és cselekvés, ezen jajveszékelt ő, aki egész életében mindig megtette, amit akart, még akkor is, amikor tiltották azok, akik legjobban szereték volna, hogy neki jó legyen.

De ugyanígy vagyok Gyöngyivel is. És a házbeliekkel is. Most aztán igazán azt hiszik rólam, hogy kommunista, sőt opportunistá vagyok. Most aztán igazán úgy van, hogy ha itt új felfordulás ütne ki, nagy bajba keveredhetek. Ahogy Szefi mondta, Dulin államtitkár ma is él, és ott fekszik a kórházban Dezső mellett, nincs semmi baja. Nyomorog? – hát talán nyomorog. De hát Dulin egy színtelen, szagtalan számár volt. Ennyiben talán valóban be kell vallanom, hogy némi személyes biztonságot is jelent, ha nem jön vissza a kapitalizmus és a terror. De akárhogy vizsgálom magam, nem erről van szó. Most már majdnem végigolvastam Tolsztoj Golgotáját, amiben a 17–19-es forradalmi időkről ír, remekül. A könyv különben bestseller, riport és történelem keveréke, néha direkt nevetséges, másutt többnyire remekmű. Megdöbbenő, hogy az ellenforradalmárok gondolatai, mozgatórugói és szóról szóra a szavai pontosan azok, mint a maiak. A gazdagok, az intellektuelek, a polgárok és a kispolgárok, a parasztok és a felsőbb rétegek által reményekkel biztatott és életprogramot jelentő emelkedést remélő tömeg mind a nyomorúságos munkahaza ellen, a tudatlanság ellen tiltakozik, és azt állítja, hogy ha a kommunisták pusztulnak, akkor a régi világ szépen, békésen fejlődik s gazdagodik. Szóról szóra így van ma is, negyven év múlva. A kommunisták, Sztálin és az erőszakosok ugyanazt a tempót és mondást diktálják, mint negyven évvel ezelőtt. Valamit reménykedtek, fejlődtek, de ez semmi ahhoz képest, amit az emberiség kíván. Nyugaton mindenfelé. De csak egy lépéssel balra tőlünk Ausztria, csepeg a zsírtól, és mi még mindig és örökké csak nyögünk. Most azt állítják, hogy a kommun a Nyugat nyomására engedett, pont úgy, ahogy mi állítjuk, hogy a Nyugat a Kelet miatt és annak veszedelme miatt enged folyton és folyton. A két óriás mérleg birkózik folyton egymással, és jól mondta Wierik bácsi: nem lesz háború, mert a háború kitoréséstől számított második napon már nincs Ausztria, aztán nincs Nyugat-Németország. Egyszerűen lehetetlen, hogy az a negyven év kárba vesszen. Mire való volt akkor az a sok vér, ha a társadalmi osztályok semmit se érnek el vele. A Kelet közeledett ahhoz a gazdasági fokhoz, amikor a terrorból engedni lehet – erre most minden eredményt felrúgni és visszatérni a terror előtti nyomorra? Ezt én úgy mondtam pár év óta, hogy fogjuk mi még sajnálni az oroszokat. De jobban szeretném, ha nem kellene őket sajnálni. Azt is mondtam, hogy szeretnék már ajándéksomagot küldeni a nyomorgó Amerikának. De azt is jobban szeretném, ha nem kellene küldeni. Ahogy Miklós mondja: ha már szabadok nem lehetünk, legyünk gazdagok. Az biztos, hogy ma a

kommunizmusról jól írni ugyanolyan végzetes, mint a Horthy korában. És ugyanilyen reménytelen volt eddig is. Magyarországon senki sem demokrata, mert nem is tudja, mi az. Pedig nagy eszmék, világérzések, nagy szociális, közösségi gondolatok csak ott vannak a jelen számára.

Miért lelkesedjek mint író? Vallásért, Istenért, amiben józan ember nem hihet. Vagy egyéni karrierért? Hát nem a közösség, a közös jó az, amiért meghalni is érdemes? Óvatosan kell élni, s ezt se tudom. Engem nem szeretnek az emberek, vagy csak nagyon kevesen. Erőszakos embernek ez a sorsa. Eltiporják a gyöngék.

A rádió most is a szénhiányt dudálja. Hiába kunyerálnak a bányászoknak: azoknak most tele a kamrája, megvolt a disznóölés, összevásároltak fűt-fát, most vígan pipáznak, és hűek az elveikhez. Hogy mit akarnak, azt nem lehet olyan pontosan tudni: Ruzski, menj ki, ez még nem program. A bányászokkal csak akkor bírnának szép szóval, ha most éjjel-nappal jönnének a szenesvonatok keletről. De nincs elég vonat, ami ezt elintézte, és nincs elég nagyvonalúság, ami ezt megadja. 19-ben is a bányászok voltak a legharciasabbak. Az ember azt hinné, akkor igazuk volt. És most? Csalódtak volna az álmaikban? Nincsenek álmaik, jól akarnak élni, és ezek az ostobák nem adtak nekik eleget. Ez a parányi ország milliommossá lehetett volna tizenkét év alatt, és szegény maradt. A legnagyobb baj a lakáshiány, és nem oldották meg. Kevés és rossz házat építettek, rútat és szegényeset. Nem igaz, sokkal többet kellett volna erre áldozni, ez a feladat, a lakás! De azért mégse bírom elviselni, hogy mire lassan beláttam, hogy mindennek ellenére kibontakozás felé haladunk, most hátat fordítsanak a szép és nagy céloknak.

Mit írjak még? Hát nem ez az emberiség célja?

Ma bent voltam az Írószövetségben, mert üzentek, hogy ajándécsomagok vannak mindenkinek kikészítve. Kávé, tea, tejpor, mindenféle. A legkisebb típusú csomagot kaptam, kávé nincs benne, 10 deka tea, négy konzerv és kész. Helyes, jobb is így, egyelőre nem szorulok rá, ma is nagy csomag szövetet vásároltam, és kávé is van még. De ez is bizonyítéka, hogy oda se tartozom, ott se szeret senki. Se a mostaniak, ha kicserélődtek volna, akkor meg pláne. Beszélgettem kicsit Kónyával, aztán felmentem a második emeletre, jött éppen Péter bácsi, kezét fogtunk, hogy van – hogy van, Szabó Pali bácsi: hát megint harcolni fogunk, míg kiharcoljuk. Mintha Féját láttam volna kettőjük között, nagy szíveskedve, de nagy bajusza van, akkor mégse ő? Ha ő, az elég különös, mert nagyon gyöngéden beszélt Péterrel is, Tamási Áronnal is, nagyon fiúsan és kellemetesen. El is jöttem gyorsan, mert nem akartam vele „nem találkozni”. A lépcsőn Pilinszkyvel jöttem le, el akart szaladni, de megfogtam pár szóra a szelíd, sovány katolikus szentet, együtt voltunk a bécsi hajón, ahol úgy kihasználta Németh Ella. Nb. Németh Magda elment a férjével, állítólag az apja azt mondta: Csak már menne az összes nő és hagynának engem békén. [...]

Az Írószövetségben hallottam, hogy tegnap elvitték, éjszaka, az ágyából Molnár Miklóst, és még valaki, nem jut eszembe a neve, az is fiatal, két hete bent van. Jaj, istenem, félelem nélküli élet, milyen lehet az?

XII. 21.

Folyton írni akarom ezeket a fantasztikus mindennapokat, és nincs hozzá erőm vagy időm. És rögtön el is felejtí az ember, most például nem jut eszembe, miért is akartam tegnap okvetlen valami tízféle dolgot leírni, s nem tettem.

Ma délelőtt telefonált Csiszárné, hogy elfelejtett értesíteni, de fél kettőre menjek ÁB-ülésre. Onnan jutok eszébe, hogy ott ül nála Csiszár Dóra, aki megint lakást igényel. „Kihalt lakást talált, címet hozott, most azt várja, leküldtem az iktatóba, míg onnan visszajönnek.” A kihalt lakás az Oláh Gusztáv, aki tegnap Münchenben meghalt. Egy szoba-hall a Herman Ottó úton, nagyszerű, és nagyon boldog, és még senki sem igényelte, ez most biztos. Mindjárt mondani akartam, merő babonából, hogy miért hívott most fel, nem lesz a lakásból semmi. És valóban, ülünk a tanácsterem sarkában, és beszélgetés közben az öreg Berkes bácsi egyszer csak mondja, hogy szólt neki a Zinner, hogy most Oláh meghalt, és segítsen neki a lakást megvédeni. Mint magántulajdon, neki jelölési joga van, de most megindul a hajsza. Nna. Próbáltam alkudozni, de azt mondta, a fiát és menyét, mind a kettő orvos, jelentette be a lakásra, amit nem is tudna akárki megfizetni, mert a villának a közös etázsűtése olyan drága, 600 forint havonta, csak mind a kettő mint orvos sokat keres, akkor tudja bírni. Pedig ez a szegény Dóra már csonttá fogyott, valóságos tébollyal hajszolja magát lakás után, mint valami monománia, csak erre tud gondolni, és semmi sem sikerül neki. Most hamarjában a harmadik esetben próbáltam neki segíteni, és semmi se sikerül. Dühösen rohan lakás után, nem ügyesen, és különösen nem szerencsésen. Legutóbb itt a szomszédban a bőrdíszműves disszidált, de a házmester nem engedte be őket, és a tanácsnál éppen akkor jött a rendelet, mikor már az ajtóban, bemenet előtt álltak, hogy csak bombakárosultaknak lehet lakást kiutalni. Furcsa. Mert azt mondták, aki már beköltözött, annak a bentlakást legalizálják – de a házmester ezek után sem eresztette be őket.

S.-né a tanács népművelési osztályának vezetője mulatságos és eredeti nő. Óriási nagy madárszája, csepű szőke haja, nyiszlett teste van, és folyton beteg, máj- és epebajos. Orvosdinasztiából származik, az a nagybátyja, nagyapai nagybátyja alapította a László kórházat, apja, akit Kecskemétinek hívnak, ott orvos. Ő most 36 éves, kétszer volt férjnél, először egy olasz gazdagnál, akitől 43-ban jött haza valami palotából, másodszer egy Sárkány nevű nem tudom, kinél, elvált, van egy 12 éves lánya, Lili. Az apja eszperantótudós, mint ilyen világhírű, és lefordította pl. a Divina Commediát eszperantóra. Ez az apa az ő fő szerelme, halálosan beteg évek óta, csak egy veséje van. Az anyja kispolgári háziasszony, rossz viszonyban van az egész családdal, mániákus takarító, úrnő, és nem enged a háztartásból, ami vagyonba kerül így. Személyzet, bejárónő, minden kell, és óriási precizitással tartja a nívót. Laknak egy négyszobás lakásban a Baross és a Mária utca sarkán 28 éve. Most elpusztult a lakásuk. Fent voltak a lakásban. Körülöttük ágyúzás, tankok. Ő folyton kinézett az ablakon, mert az apja a konyhában feküdt, és féltette, és védeni akarta, ha erősebben nem lőnek, maradhat – viszont a pincébe menni neki halál. Szóval, az apja szobájában a hármas ablak bal sarkából nézegetett kifelé, és amint mondja, már napok óta lesték egymást a 438-as tankkal. Mikor elhatározta, hogy most már kikészít, rögtön tudtam, lekussoltam a papa íróasztala alá, mikor felemelte az ágyúcsövet. Levetettem magam a földre, egy pillanatra, a lövést nem is hallottam már, megütöttem, minden koromfekete lett körülöttem, ahogy beszakadt a fal. A tankos eltévesztette az ablakot, a bal szélső volt nyitva, a másik kettőn le volt eresztve a roló. A középsőn jött be a golyó, és a szemben lévő falban robbant, elpusztította a könyvtárat, az íróasztal tülkö felét és egy szekrényt. Rám dült a fal és az ablak, három pulóver volt rajtam, és az üvegcserep bement a nyakamon, tiszta fehér lettem, mint egy molnár, és a hajam égnek állt. Nem vártam meg a második lövést, kiszaladtam a konyhába. A mama kérdezte, mi van, mondom, belőttek a papa szobájába. És miért áll égnek a hajad? – kérdezte a mama, mert ő egy ilyen.

S én nem hallottam semmit, nem hallod? Nem hallom, de szedjétek ki belőlem az üvegcserepet. A papa megfogta a pulzusomat, azt mondta, nem ver gyorsabban, nincs semmi bajom, de azt hitték, megőrültem, mert folyton mondtam, hogy szedjétek ki belőlem az üvegcserepet. Aztán lehúzták rólam a három pulóvert, és meg is találták bennem az üvegcserepet. Azt hittem, süket maradok, de két nap múlva már hallottam egy kicsit, és aztán megjavult a fülem, de most is cseng, ha izgatott vagyok. Akkor jöttek a mérnöki megállapítók, hogy ki kell költözni, azóta a kórházban lakunk, papáék a főorvosi szobában, én egy kórteremben a gyerekemmel, aki kövérebb, mint valaha, csak nagyon fél a lövésektől, és ott kint a Gyáli úton mindennap 5–9-ig most is lövöldöznek. Na és akkor ott maradt a lakás, és éjszaka nem volt villany, bemásztak, és lop-tak, egy párnahuzatom nem maradt, és az új ballonkabátom és Lili masnijai mind, ilyenek, összeviszza. És a többi holmi szétlőve, vagy ezer könyvem égett el, és szóval rémes az egész. (Kínálták neki, hogy lehet lakást kapni.) Nézze, 28 éve ott lakunk, a papa azt mondta, hogy lehet, hogy az egész ház leszakad, de én akkor sem megyek el innen. Nemhogy disszidálni, de még Budáig sem hajlandó. És megfázott, mert négy napig éjjel-nappal dolgozott, és megfázott, és majdnem meghalt, most is fekszik, de már gyógyulóban van, már ahogy az egy veséjével. Na és ez még isteneş, mert a házban a másik traktuson az ötödik emeletről zuhantak le mind a lakások. És a másik utcában egy család gyáva volt, és folyton lent a pincében, és mindenüket lehordták, és a lakásuknak nem lett semmi baja, de ami lezuhant, az öt emelet, az mind arra a pincére zuhant, és mindenük elpusztult. Most már hozzá tudnak lassan férni, turkálnak a szemétkben, minden miszlikbe mállott. Hogy fogok én valamit megvenni, az rejtély. Egy csillárt néztem, az ezer forint, hol van nekem erre ezer forintom? Nincs egy karnisom, egy szekrényem, a többi csupa szilánk, és nincs egyetlen harisnyám sem. Nem lehetne valahol ágyneműt venni elhagyott lakásból? (Meg fogják próbálni a többiek.)

Beck András sovány és derűs, mint mindig, neki más kára nincs, csak egy szem tüzelője sincs, nem vett, míg lehetett, bár megvolt a kiutalása. Ágnes tőrhetően bírja idegekkel, csak az egészsége gyönge, Gátiné, a kerületi könyvtáros lakást kapott, 5 évig lakott két gyerekkel, férjjel albréletben.

Odajött a tanácselnök, Bugát, magas, karcsú fiatalember, ennél voltam vagy egy óra hosszát, mikor a Margit ügyében próbáltam meg tavalý mindent, és nem segített rajtam. Most elég barátságos, és vidáman viselkedett, mikor kiment, mondták is, hogy ez is eredmény, hogy ez a Bugát ilyen mosolygós. Négyszemközt igen, de csoport előtt soha nem mosolygott. Kisebbségi érzései vannak, mondta S.-né. Szabó volt, és most már évek óta tanácselnök. Ő mondta el, hogy mi minden volt itt a házban az első napokban. Nagy tumultus, betört a tömeg, bejött egy páncélos százados, egyszer csak valaki rámondta, hogy ávós, erre majdnem holtra verték, akkor látták csak, hogy nem is ávós. Egy fiút, aki letépte a címert, agyon akartak lőni, ő lejött, s mondta, vegyenek fel jegyzőkönyvet, felvitték a szobájába, és ott felvették a jegyzőkönyvet, amit ő aztán el-tépett, és kikérdezte a fiatalembert. Az apja kommunista, ő tiszt volt. De semmi értelme se így, se úgy az ilyennek. Mikor S.-né a lánya féléséről beszélt, mondja Bugát: Akkor nem olyan, mint az én fiam. Most kivisznek pár ezer gyereket Németországba, és a fiam jött, hogy ő is akar menni. Mondom, csak azokat a gyerekeket, akiknek elpusztult a lakásuk. „Szólok egy tankosnak, mindjárt szétlővik a házunkat.”

A László kórházból elment 20 ápolónó, hogy azok kint mit fognak csinálni? Hogy mentek ki? Csoportokban. Először hat indult, négy nő két férfival. Ezek Erzsébeten vettek orosz ruhát és két kenyérért egy tankot. Ez így igaz, szóról szóra igaz, két ke-

nyérért egy tankot. Beültek, és eljutottak a Pilisig. Ott lekapcsolták őket, a férfiak kaptak egy-egy óriás pofont, másnap eljöttek mind a kórházba. Aztán mégis elmentek. Kit kétszáz, kit ezer forintért, megvolt a biztos és kitaposott út, ahogy menni lehetett. – És mi van a fiúval? Jugoszláviában van, de azt táviratozta, hogy visszajön. Hát vagy visszajön, vagy nem. Megvolt a szabályos útlevele, a nagynénje kint lakik, ahhoz akart úgy elmenni látogatóba. Kérte, menjek velem, de én nem mentem. Ha azt mondom, maradj, talán nem megy el, de én nem vállalom, hogy két év múlva azt halljam, hogy elmulasztotta miattam a szerencséjét. De hogy ment ki! Fekete szaloncipőben, egy hátizsákkal. Nem volt a határon vonat, 15 kilométert kell gyalogolni, kérdelem, miért nem vettél bakancsot? Az töri a lábamat. Hát egy ilyen alak, a bakancs töri a lábát, a hátizsák a vállát. Nem egy ügyes, egy mafla könyvmoly, nem tud érvényesülni, egy orvos, és kész. Hát talán hazajön, mondtam is neki, te csak azért mégy el, hogy ne kelljen nő-sülni. Hát vissza is fog jönni, ha nem lesz olyan összkomfortos az a disszidálás.

Aztán bementünk a szomszéd cukrászdába, és leültünk a sarokba, és Mimi utána-járt a feketének, amit jó sokára meg is kaptunk. Jó rossz volt. Hatan voltunk, és folytatta ki-ki a magáét. Ja igen, Bugátnak elmondták, amit még kell, hogy az osztálynak van még megspórolt pénze, hogy lehet azt jövőre átmenteni. Az egyik összeget sehogy, amit a rendezvényekre kaptak, ez 12 ezer forint. De ezt is lehet úgy, hogy másik rovatra könyvelik át, könyvvásárlásra, és azt megkapja most a könyvtár, és megadja jövőre. A másik, valami 40 ezer forint, ezt is szeretnék felszabadítani, és az elhagyott lakásokból is könyveket venni, és a kultúrházak kárait pótolni, lemezjátszó, polcok, rádió, efféle. Bugát óvatosan felelgetett, és elmondta a nagykapuhasonlatot, mert rendelet van, ami szerint könyvet elhagyott javakból csak március 30. után lehet venni (mindent), de hát ahol van nagykapu, mindég van kicsi is, és azt is használni lehet. Most az elhagyott lakások felett a hozzátartozók diszponálnak, ha nincs biztonságban, akkor a tanács – és így meg lehet venni. Magát is kereste a barátja – mondja S.-nének, itt volt Cseh György, és halálba kereste magát is, engem is, már nem ő, hanem a felkelők. Ávósokat kerestek, de egyúttal minket is. Aztán sikerült kimagyarázni őket a házból. Vad napok voltak. Én végig itt voltam, kivéve azt a négy napot a tűzszünet alatt, akkor hazamentem.

Négy előtt záróra a cukrászdában. S.-né nadrágban, bakancsban, feltűzőtt kóccával, ócska kabátjában, mint egy ázott ürge. A Molnár nevű fiú, aki velünk ült végig, és úgy látszik, az elhagyott javak védnökféleje, azt mondta, talán tud kocsit szerezni, és hazaviszi. Szereti mindenki ezt a fura nőt. Molnár esete: A felesége fegyverrel harcolt, egyszer ő megbotlik egy drótbán, Piroska felsikolt. Miért sikítsz? Azt hittem, én esem el.

XII. 28.

Ma volt az Írószövetség taggyűlése. Távirattal hívtak egybe – én a táviratot csak karácsony után kaptam meg, 23-án adták fel –, és újságban is volt híradás. Későn indultam, 11-re írták a kezdést, 11-kor indultam, majdnem 12-kor érkeztem, mert csak a Nyugatiig mentem villamossal, tovább gyalog kellett. A kapuban Lányi Saroltával találkoztam, ő kiáltott rám hátulról, és együtt léptünk be szerencsére, mert kérték a tagsági igazolványt, nem volt nálam, és ő erőltetett be az idegen ajtónállón át.

Zsúfolt terem, a füstöt máris vágni lehet. Bent Erdei Sándor már beszélt, tartotta a beszámolóját, de még csak okt. 23-nál tartott. Hosszú, elég nyugodt és értelmes beszéd volt, nem is hallottam még tőle ilyen logikusat. Egy darabig a külső helyiség közepső álló tömegében ácsorogtam, majd a szélén Osváth Zsuzsa mellé kerültem, le is

ültem, és éppen Németh László ült előttem. Sok ismerős, rengeteg ember, talán mindenki eljött. Itt a közelben Devecseri meg az anyja, Gergely Márta, Szabolcsi, Remenyik és még egy csomó ismerős. A szónoklat a nagyteremben, a bejárattal szemben lévő pulpituson folyt, ahol asztalnál ketten ültek, Erdei és Péter bácsi. Mint később láttam, körülöttük lent az elnökség, rögtön az asztal mellett Dezső, másik oldalon Déry, Örkény, szemben az ajtófélfánál Zelk stb.

Erdei részletesen elmondta sorban, ami történt, elég tárgyilagosan. Utána Péter bácsi, hogy az egyik napirendi pont az elnökség fogalmazványja „Számadás és hitvallás” címen, amit Tamási Áron olvas fel, és amit közösen írtak. Tamási fel is olvassa azt a rendkívül kásás, szentimentális, nehézkes és zavaros fohászt. Lehet, hogy nem jól hallottam – rosszul lehetett ott, arról a helyről hallani, majd ha olvasom, jobban megfigyelem –, de nekem nagyon hígnak tűnt ez a szöveg. Némiképp hasonlít ahhoz a levélhez, amit november közepén adott ki az elnökség, de sokkal érzelmesebb. Ezután megszavaztatták, hogy egyhangúan elfogadjuk. Voltak ellenhangok, de azt elsöpörte Péter bácsi kedélyes semmibevevése. Ezután ő beszélt, valami okosat mondott, úgy emlékszem, de hogy mit, az már elmúlt a fejemből.

Utána Déry az első felszólaló. Először is megköszönte, hogy szeptember végén távollétében beválasztották az elnökségbe, és így megbocsátott az emberiségnek, amiért kizárták a pártból, és amiért nem tartotta magát a szöv. tagjának. Töredelmesen megköszönte. Aztán megdicsérte a hitvallást, és áttért a levélváltásra a magyar és orosz írók között. Hosszan és szellemesen kifogásolta Solohov és író társai levelének szövegét, állította, hogy nem volt ellenforradalom. Valóban vele sodródtak az ellenforradalmár elemek, de, mondta szellemesen, vajon az áradatot a magával sodort szemét határozza-e meg? Németh László lelkesen és dübörögve tapsolt minden ziccerre, és helyeselt a melléte üldöz. Ide-oda is szólva. Viszont Déry Németh László cikkeit többszörösen idézte, bizonyítva, hogy az írók aggódva figyelték a forradalom tisztaságát, és meg is őrizték volna. Azzal fejezte be, hogy minden író írjon jobbat és különbet, mint eddig. Óriási taps. Közben is nagyon sokszor.

Ezután Horváth Zoltán szól mint az újságírók szövetsége küldötte, szorosabb legyen a kapcsolat stb. Beszédének pikáns részlete, hogy egy bizonyos lapnak ma 25 munkatársa van, de még csak 2 szánta rá magát, hogy cikkeit aláírja. Megjelent ebben a lapban egy cikk Aczél Tamásról, ami alá álnevet írtak, s ez az álnév azonos egy ma is a Rádiónál dolgozó újságíró nevével, Balog Jánosé. Egy újságírót hívtak szerkesztőségi munkatárnak, mikor az azt felelte, gondolkodom, sietve mondták: Nem kell aláírnod a cikkeidet. Valaki közbeszólt, hogy ez a sztrájk miatt van, Horváth okosabb annál, mint hogy ne tudná, hogy álnévvel írva sem sztrájkol, aki ír. Még a Bp. Pártház-nál történetekről beszélt, hogy Mező Imre gyilkolását nem lehet egy kalap alá venni az ávosokkal, akiket meggyűlölt a nép a tizenkét év alatt. Provokációt lát abban, hogy aznap délben a rádió bementa, hogy kommunisták jelentkezzenek nemzetőrnek a Kőztársaság téren, kapnak fegyvert.

Ezután az öreg (nem jut eszembe a neve, rengeteg kitüntetéssel járt régen, partizán és moszkovita) próbálkozott kommunista megjegyzésekkel állítani, hogy ellenforradalom volt, kinevették és lehurrogták, nagy számár is, az biztos.

Végül Trencsényi-Waldapfel cirkusza következett, hogy ő nem helyesli a fohászt, a hitvallást, se a Déry Solohovnak szóló üzenetét. Folyton közbeszóltak, nevettek, mások lehurrogták, Péter bácsi elég talpraesetten tovább engedte beszélni. Általában ő megint ügyesen viselkedett. Mikor ez Déryt kezdte szidni, az egész elnökség kivonult,

illetve kitolakodott a teremből. Mindjárt az elsők között Dezső barátom, aki változatlanul nem lát meg, és faképpel megy el mellettem. Ott maradt a pulpituson a két elnök és mellettük Háy és még sokan. Ott ült a második sorban Gellért Oszkár is, aki bámulatosan hasonlít a fiaira, és nagyon fiatalos.

Waldapfel valami üzenetet akar átadni író társainak, a munkások, a nép üzenetét. Egy üzem munkástanácsáét, akiknél két napot töltött a kritikus időkben. Most kezdődött a cirkusz, nevettek, a telefongyárét, ahonnan kidobtak? – kiáltott, azt hiszem, Sarkadi. Meg is mondta, hogy a telefongyár, erre hangosabban más szólt, hogy onnan kidobtak! Hazugság, hazugság, ordította W. magából kikelve. „Karhatalommal mentél vissza!” Hazugság! Én ott előadást tartottam, ott háromezer, kétezer ember dolgozott. „Ha 2000 embernek tartottál előadást... Akkor már nem is voltak ott annyian!” Erre megint nevettek, hogy ha ő előadást tartott, nem is csoda, ha elmentek. De csak mondta, hogy az üzenetet író társainak, erre hátulról Illás [?] valami olyasmit mondott, hogy az írók neki nem társai. Erre dühödten hátrakiáltott, hogy ő író vagy nem, azt a kritika és az írók fogják eldönteni. Vagy Illyés Gyula. Eldöntöttem, mondta erre Illyés vad arccal, amin óriási nevetés tört ki. Már előzménye volt ennek az összecsapásnak, mert előzőleg Illyés valamit mondott közbe, és akkor W., nem tudva, ki volt az, hátrakiabált, hogy fogd be a szádat! Több se kellett Gyulának, elvesztette a fejét, és e percben gyerekesen dühös lett. Szóval, hogy azt üzenik az író társainak vagy az íróknak, mondja meg, ha ő nem is író, hogy miért nem jönnek közéjük, miért nem írnak, a forradalom előtt kikergették őket az utcára, és most hallgatnak, és nem jönnek. „Nem, mert aki odamegy, azt letartóztatják!” – mondta, azt hiszem, Sarkadi. „És engem miért nem tartóztattak le?” Erre megint nevettek, és megint sokan mentek el, például másik barátom, Passuth László is, aki szintén úgy tett, mintha nem látna. Még egy darabig ott ácsorogtam Szabolcsi és az ajtófélfá között, de már nekem se volt maradásom, kitolakodtam a folyosóra. Nagy Péter is kiment előttem és még sokan. Péter bácsi zárni készült a délelőttöt, hogy majd folytatjuk a szünet után. Mészöly Dezsőke akart még beszélni, de nem vette észre a jelentkezését. A tömeg nagyobbik fele kiment. Kint találkoztam Lányi Saroltával, melegen dicsértem neki a Golgota fordítását. És Gergely Mártával indultam kifelé a lépcsőre, ahol még Tóth Eszterékkal váltottunk pár szót, ja, és Palotai Borissal, aki olyan zöld, mint egy lárvá. Pokoli az arca. Sziráky Judith, Kosztolányiné.

Ez egy fura kis nő, ez a Gergely Márta. Kicsi, vékony, nyeszlett, mindég siralmasan puritán, és írt egy darabot, amit Győrben eljátszottak. Valami gyereklapnál dolgozik vagy inkább dolgozott. Most költözött át szeptemberben a Liszt Ferenc térre egy 2 sz. hallos lakásba, éppen elkészült a takarítással, mikor jött a háború, de nincs nagyobb kára, ablakot már megcsináltatta. Gyerek nincs. A legnagyobb barátsággal beszélgettünk, szoros értelmében semmiről, és semmiről nem nyilatkozva. A földalattinál találkoztunk még egy nyiszlett nővel, az is író, úgy látszik, újságíró tán, fogalmam sincs, ki-csoda, úgy beszélt velem, mintha száz éve ismerne. De hogy mit, azt nem tudom. Semmit. A Vörösmarty téren szálltunk ki, ahonnan ő ment a Vigadó utcába, a napközibe két gyerekéért, én meg mentem a Gerbeaud-ba, egy kávét ittam, és autóbusszal jöttem haza nagy keservesen. Az állomáson soká kellett várni, mind tele, lógott rajtuk a sok ember. Egyszer csak ott volt Passuthné, hosszú, sovány, szürke nadrágban, kopott kabátban, derekéig érő fekete jambósapka-harisnyában a nagy sovány szájával. [...]

Réka nagyon jó paprikás krumplit főzött, amit meg is ettünk a hoztam-süteménnyel, és négy óra tájban jött Varga András Sopronhórpácsról. Kellemes, jóképű, elég okos fiú.

Sedlmayer Kurt elment, mégpedig elég furcsán. Nov. 5-én a feleségével és az otthon lévő lányával és Szasival. Két fiát és egy kisebb lányát itt hagyta, ezek közül az egyik fiú és a kislány utánuk ment, a másik fiú, szakítva apjával, és elítelve őt levélben, itt maradt. Itt maradt a Szasi férje, hogy mindent utánuk szállítson. Húsz mázsa magot, laboratóriumot. Ő, Varga is menjen velük, mind kint lesznek, nagyszerűen tudnak majd dolgozni, Horpács pedig kegyelemdőfést kap, ha ő is, a mag is elmegy, lesz belőle állami gazdaság. De ő nem ment, nem is akart menni. 60 közvetlen munkatárs jobb élete azon múlik, hogy ő megy vagy marad, és 600 külső emberé, a felesége, három gyereke, lakása, otthona, 14 évi munkája és magyarsága megtartotta. Valósággal bíróságot tartottak az utolsó gyűlésen, ahol a Braun-Bánlaki rokon, aki aljas fráter, utolsó pillanatig tagadott. De ott megmutatták neki a levelet, amit előzőleg már megírtak – mert ő megunta a kém szerepét, és nem is lehetett tovább várni. Ebben a levélben megírták Sedlmayernek, hogy őt visszavárják, visszahívják, de a Bánlaki ide többé be ne tegye a lábát, semmi körülmények között. Ezt a levelet elküldték a Földművelési M.-nek, a bécsi követségnek és kéz alatt S. K.-nak is, ebben benne volt az is, hogy jöjjön a határsorompóhoz egy bizonyos órában a visszatérésének megbeszélésére. Ez 3 kilométerre van Horpácstól. Ők ott voltak a kitűzött idő előtt egy órával, vártak még további egy órát, de S. doktor úr nem jött. Most tehát már kiheverték, hogy Horpácsnak nincs meg a bokrétás kalapja – ahogy mondja –, most már nehezebb lenne kiheverni, ha mégis visszajönne.

Ez után a gyűlés után való reggel őt elvitte négy ávos a kaszárnnyába, nem tudom, hány falun át, és ott töltött keserves vallatás közt egy napot és egy éjszakát. Csak éppen meg nem verték, de nagyon fenyegették. Így hadonászott előttem a gépfegyverrel és az öklével. Rettenetes volt, csak azon birkóztam, hogy ezt az ostoba és embertelen indulatot valahogy leküzdjem. Másnap reggel aztán eleresztettek, hogy most már elhiszik, amit mondok. A vád az volt, hogy én is segítettem a nemesített mag kisíbolásában, és a forradalmi tetteimet kérték számon. „Nem emlékszik?” folyton ezt mondta, és megfenyegetett a fegyverrel. Mikor elengedték, azt mondták, mehet a családjához, most elmennek Bánlakiért. Ő, ahogy hazaért, mindjárt beszólt ennek, de az már egy pár perccel az ő letartóztatása után biciklin elment. A biciklijét megtalálták a határon, az árokban. Vargának az az érzése, hogy ez a Bánlaki jelentette fel, összejátszott az ávosokkal, akik bevonták, éppen az ő őrzésére, a határőröket is, és azalatt ment el bizonyára pénz segítségével Bánlaki. Kész detektívregény, mondja, de nagyon jól érzem magát, amért megúsza. Horpácson megszűnt a tsz, de máris alakult másik szövetkezet, és minden menni fog szépen és jól. Ugyanúgy tudnak és fognak dolgozni, mint a bokrétás kalappal, nem hiányzik, hiszen S. Kurt az utóbbi években már csak dísz volt a köszönőember náluk. Itt Pesten jól végzett mindent, nem érzi a temetőhangulatot, még mikroszkópot is sikerült vennie. Mindez nagyszerű és egészséges – a baj csak annyi, hogy ő is ugyanúgy gondolja, mint az ország többsége: 9 millió ember, kontra Kádár-kormány, ennek meg kell lennie az eredményének. Az oroszok menjenek el, semlegesek legyünk, a Duna-medence államai. Ha az orosz háborút kezd, Magyarországon biztonságban van, mert azt fent, a lengyel–német síkságon, vagy lent, a Pó-síkság felé kell kezdeni és vinni, nem pedig a Kárpátok hegyein keresztül. Az okosság és a teljesen naiv tudatlanság keveréke ez a fiatalember. Mikor azt mondtam, hogy nem elég program az, hogy: az oroszok menjenek el, nincs program, és nincs se vezér, se vezető, se senki jelölt Kádár helyett – Bibó Istvánról beszélt – mint számára és mindenki számára és mindenki előtt teljesen ismeretlen zseni. November 9-én a párizsi rádióból

jegyezték le hatoldalas kormányprogram-tervezetét, amivel szóról szóra egyetértének. Ajánlotta, hogy elküldi nekem valahogy. Kitűnőnek tartja és megvalósíthatónak.

Délután felhívtam Palotai Borist: Hogy végződött a gyűlés? Már rövid volt a szünet után, Erdei főtitkári válasza – ja igen, sokat beszéltek róla, hogy Bölöni és Illés Béla levelet írtak Párizsba a magyar írók nevében, amire a szövetség táviratilag tiltakozott, hogy ezek csak legfeljebb a maguk nevében nyilatkozhatnak. Erdei el is ment a levélért – és a válaszában felolvasta a Bölöniét, amiben csak egyszer fordul elő többes szám, máskor a maga nevében beszél. És Somlyó hevenyészve fordított valamennyit az Illéséből, ami 6 oldalas francia cikk, és amiben következetesen többes számot használ, vagyis az összmagyar író nevében beszél. Így Bölöni bácsit felmentették, Illést elítélték. A határozat az, hogy tovább is küzdenek a bebörtönzött írókért és a szövetség régi lapjainak visszaadásáért. Más nem beszélt, csak Veres Péter befejezte a gyűlést.

Pletykát mondott még Boris. Psota Irén, fiatal színésznő kiment Bécsbe, és már vissza is jött. Szerinte Molnár Tibor és a többi magyar színész odakint elkeseredetten iszik. Ferrari Violetát először nagy ajnározással fogadták, aztán megtudták, hogy itt hagyta 3 hónapos gyereket, erre valaki kiásta azokat a fényképeket, amik akkor készültek, amikor kint volt Moszkvában, egyik tisztel átkarolva, a másikon koccint, szembenézve. Így most nem kapta meg Olaszországba a beutazási engedélyt, és e percben hisztérikus sírógörcsben fekszik.

F-ék is itt hagyták pár hónapos gyereket. Az újságíróklubban ebédeltek, ott mondta valaki, indul egy autó – a pincérrel küldtek haza levelet, hogy nem mennek haza, mert ha el kéne búcsúzni a gyerektől, meginognának.

Ignotus Paliék megérkeztek Londonba, és ott az asszony halott gyereket hozott a világra.

Lányi Viktor lánya, Ági három gyerekkel ment el, a férje elég soká börtönben volt, és most mindenáron menni akart. Brüsszelben vannak már, rokonoknál, de rettenetes körülmények között vándoroltak, soká, sárban gyalogolva, mezítláb érkeztek meg a lágerbe, ahol szalmán háltak. Brüsszelből küldtek nekik útiköltséget, s most ott vendégek. A férje a külügyben volt tisztviselő. [...]

Molnár is mondott egy csomó undok kivándorlást, férj, aki itt hagyta feleségét, családját, ugyanaz fordítva is. Igazgató, aki kivitte a rábízott pénzt is. A határon állítólag százforintosok sárba taposva, senkinek se kell. Bécsben 5 schillinget se adnak 100 forintért, sőt, most már azt sem. Egy repülő, pilóta, aki Svájcban volt, akart neki adni valaki ott kint, disszidált, 40 000 forintot, de nem fogadta el. Nem kell.

XII. 30.

Ma reggel kenyérvágás közben végigvágtam az egész bal hüvelykujjamat, nagyon fáj, és béna vagyok miatta. Ma egy hete vettünk 3 kiló kenyeret, és az még mindig nem fogyott el, és már kemény, lecsúszott rajta a kés. Ma aztán hozott Réka egy kenyeret, de az savanyú és sűrű, pedig én igazán szeretem a barnát, mégis kénytelen vagyok másikat venni.

Ilyen bevezetés után direkt nevetséges, amit most akarok leírni.

Tegnap telefonált Kovács Judit, hogy délután eljön hozzám Benke Valival. Tessék, mondtam, és ijedten felhívtam mindjárt Lexit. Azt mondta, siet haza, diskurálni lehet. Én is úgy gondoltam. Négy előtt itt voltak, és percekben belül kirukkoltak a nagy meghívással: legyenek a Nők Lapja főszerkesztője. Be kell valljam, sejtettem, hogy valami efféle lesz a kívánságuk, tehát előkészülve tiltakoztam: Soha szerkesztőségben nem dol-

goztam, soha állásom nem volt, családom van, hagyatékkezelő vagyok és író. Nem lesz sok dolgom, mondták, leveszik az adminisztrációt, feladatomból az ízlés megadása, írókkal beszélni, tárgyalni, szerkesztőségi megbeszéléseket vezetni. Nincs rá képességem, nincs rá vágyam, időm, erőm, mindenfélét mondtam. Erre részletezték, mi lesz, hogy egészen más lap lesz, mint volt, családi újság, olyanféle, mint az Új Idők volt vagy a Lányok Lapja, sok szépirodalom, pedagógia, kézimunka, divat, keresztretjtvény és irodalom, irodalom. Kevés idő, hetenként két-háromszor egypár órát kellene rászánni. Ezután beszélgetés következett a világról, kilátásokról, politikáról. Programtalanság, forradalom és ellenforradalom, az Írószövetség tegnapi gyűlése, nyilvánvaló szemszögből nézve, bár ez a Benke igazán érdekes és értelmes és rokonszenves kis nő. Rendkívül szegényesen volt öltözve, koszorúba tűzött hajával, beesett arcával, senki se hinnie, micsoda pozíciókat töltött be. Az esze, értelmes pillantása után inkább. Regényhős, nem ember. Van három gyereke, a legkisebb másfél éves kislány, 6 és 8 évesek. Valahogy oda kanyarodtunk, hogy elmondtam, mint a nép egyetlen programját, amit tegnap hallottam, a Bibó tervezetét. Mind a ketten tudtak róla, és Benke részletesen elmagyarázta, mi az, s hogy készült.

„Engedd meg, hogy adomázzak, november negyedikén hajnalban már nem volt senki a Parlamentben, csak egy íróasztalnál ült ez a Bibó, és kopogta egy ujjal, ahogy tud, az írógépen a maga programját. Közben Nagy Imréék elmentek, mindenki elment, odamegy egy orosz, vállára vereget: Mit csinál? Ja minisztr, azt mondja, ennyit tud oroszul, az orosz legyintett, és békén hagyta, ő írta tovább, amikor már valamennyi elkészült, beült az autóba, és elvitte a [?], és visszajött, és írta tovább. Jött Dobi, és kérdi, maga mit csinál itt? Nem tudja, hogy már mi vagyunk itt? Ezzel se törődött, írt tovább, míg be nem fejezte, akkor őt is elkísérték.”

Sok okos dolog van benne, különösen, mondja, érdekes és okos volt akkor, amikor készült. Nem egyedül csinálta, a következő napokban többen segítettek kidolgozni. A szovjet csapatok szakaszos kivonulása és az egész ország terve, nagyon érdekes. – Szóval Bibó és ez a program possible? – kérdeztem. – Hogyne. Igen. – Ki lesz a kultuszminiszter, kérdeztem később. Hát a közszájon forgó nevek: Tildy, Kovács Béla, Keresztury és talán Bibó István (a negyedik névre nem emlékszem). Néhány nap múlva kijön a kormányprogram és a koalíciós kormány névsora, erősen szakemberekkel akarják kiegészíteni a kormányt, akkor majd meglátjuk. Kik ezek az emberek? Nem lehet tudni, mit csinálnak. Tildy öreg és gyenge, nincs is hatása. Kovács Béla népszerű név az utcán, de nem lehet tudni... Kereszturyt nem ismerik, Bibó jövője bizonytalan, fel fogása nem tiszta, és nem energikus, nagy kaliberű ember a látszat szerint.

Kérdeztem, ki csinálja a Nők Lapját – aminek a mai napig, illetve tegnapi nappal megvan a megjelenési engedélye és a papírja. Úgy látszik, a nőszövetség utóda, amit most Magyar Nők Országos Tanácsának fognak hívni. Kérdeztem, kik azok. Azt mondja, többekkel vagyunk tárgyalásban, de azt kérték, egyelőre ne hozzuk nyilvánosságra a nevüket. Amint megalakul, meg fogod tudni. Benke ott dolgozik, nem akar visszamenni a rádióhoz, legfeljebb valami részletmunkára.

Benke: Egy hétig együtt dolgoztam Nagy Imrével, és az utolsó húsz órát együtt töltöttük. Nagyon megszerettem, szeretetre méltó, tiszta, derék ember – de nagyon, vétkesen és betegesen harctalan és befolyásolható. Öreg is, beteg is, s különösen, mert ez a természete. – Miben nyilvánul? – Például, ha valaminek az eldöntéséhez öt perc kell, a végrehajtásához tíz, akkor az neki előbb három óra, a végrehajtás egy egész nap. – Hogy lehet akkor belőle bálvány? – Hogy?, mert nem engedték neki végrehajtani, amit

akart. És amit akart, csupa népszerű dolog volt. Kisparasztok magántulajdona, nagyipar csökkentése, ilyenek.

Ja igen, a Bibó-féle tervezet fő hibája vagy mije, mondta, egy kényes dolog. Teljes sajtószabadságot kíván, úgy, hogy korlátlanul lapengedély, és abban bármit lehessen írni. Rettenetes hibának tartja, hogy Nagy Imrét elvitték Romániába. A vele mentekről beszélt, Erdős Péter, még valaki, akinek nem tudom a nevét, rokonszenves neki. – Judit többször mondta: és Vasvári [Vásárhelyi?]. Hát igen, de ő csak a háttérből legfeljebb. – Mért? – kérdi J. Na hallod, már a kinézése miatt is. Mért? Na de kérlek, ne provokáld, hogy... Nem zsidó, mondja J. Hát ebben tévedsz. Hagyjuk ezt. (Kínos pillanat volt, váratlan számomra ettől a nőtől ez a nyílt nyilatkozás.)

Közben bejött Lexi, és hamar elmondtam, miről van szó, s ő rögtön szintén a nemmel kezdte. Hogy én nem vagyok társas lény, együletes motor, mondta, örültem tudok dolgozni, de nem tudok dolgoztatni. Nem vagyok alkalmas, de ő nem szól bele. Újra magyarázták, hogy mi mindent nem kell csinálni, hogy jó nevem van, rokonszenves vagyok. – Ja, én mint mentséget mondtam azt is, hogy nem ismerem a társaságot, az újságírókat, senkit. De hogy mindenki ismer engem és szeret. Lexi, hogy nem volt egyszerű a legutóbbi, a Rosta regényem hangulata. Hát hogy az most már elmúlt, ilyen emberek már nem szólnak bele az irodalomba. Elég heves és élénk beszélgetés kezdődött, s Lexi Judittal beszélt valamit, és azalatt B. elmondtam a 23-i, rádióbeli éjszakáját. Így:

Mikor a Bem térről a diákok átmentek a Parlament elé, már sok ellenforradalmár, horthysta tisztak, fasiszták voltak a tömegben. Onnan mentek át a Rádióhoz, és azt követelték, hogy beolvashassák a programjukat. Többször bejött hozzánk küldöttség, azalatt mindég megegyeztünk, de mikor azok kimentek, szétverték őket. Azt mondja a közfelfogás, hogy a Gerő beszéde bőszítette fel a tömeget. Hát ott, a Rádió előtt nem is hallották azt a beszédet. Azt kívánták, hogy Nagy Imre beszéljen. Mi leadtuk, felállítottuk kint a hangszórót, de összetörték, azt se hallgatták. Követelték, hogy ők jöhessenek be a stúdióba, vagy adjuk ki a mikrofont, hogy azt mondhassanak be, amit akarnak. Hát ezt nem lehetett, akkor azt is bekiabálhatták volna, hogy éljen Szálasi. Betörték az utcai ablakokat, kezdtek be is mászni. Este tízig nem volt lövés, minálunk nagyon kevés katona volt és kevés fegyver is. A Sztálin-szobortól a tömeg oda áradt, úgy eltömték az utcát, nem is lehetett megközelíteni. Tíz órakor a szemben lévő ház padlásáról kezdtek ránk löni. Ezek nem mehettek oda fel csak előzőleg, azoknak ott kellett lenni már előző egész nap. Abban a tömegben már nem mehetett oda fel senki. Az meg volt szervezve. (Tehát azt állítja, hogy onnan nem az ávó lőtt.) Ott volt velünk egy ávós ezredes vagy főhadnagy (én nem emlékszem), az tiltakozott legjobban a lövés ellen. Az én szobámba löttek be legelőször. Mi gázbombát dobtunk ki az utcára, de azt visszadobták, és mi fuldokoltunk tőle. Próbálkoztunk vízfecskendővel, semmi sem segített. Éjfél után ott kuporogtunk a belső falnál, ott volt velem Erdős Péter [?] és a katonai parancsnok, de nem akartunk katonaságot kérni, nem is lehetett volna oda bejönni. Éjfél után fél egykor jött az utasítás, hogy löni, egy óráig húzta az ávós parancsnok, és aztán reggel tízig tartott a lövöldözés. A tömeg hallotta a lövéseket a háztetőről, szemből, mondták, hogy a tömeget lövik, ők nem is tudták, hogy nem őket, minket lönek, mégpedig mesterlövők, egyenesen fejre célozva, el is találtak két ezredes és egy főhadnagyot. Egyre beljebb kellett húzódnunk, már ott tartottunk másnap reggel, hogy rögtön, de egy óra alatt, betörnek. Különösen a Sándor utcai fronton. Sok embert felakasztottak (Ávósokat? Igen), de a Rádió alkalmazottait is, és sokat meg-

öltek. Reggel tízkor elvezettek minket, ez különböző volt, volt olyan kapu, ahol agyonverték, aki kiment, ahol engem elvittek, ott nem volt semmi, minket nem bántottak, nem is tudták, hogy vezetők, pláne a vezető jön ki. A Rádió néhány alkalmazottja maradt ott, akik a legbelső és legbecsesebb műszereket próbálták óvni, de azok is kiszivárogtak lassan, és nem volt az épület megerősítve egyáltalán. Oda vette be aztán magát a Dudás-különítmény, és így pusztult el olyan rettenetesen, negyedike után a rádió. Ma is a Parlamentben folyik az adás, bár néhány irodában már bent dolgoznak. Kérem, mi igaz abból, hogy mentőautón szállították a Rádióhoz a fegyvereket. – Úgy válaszol, mintha ellenük jött fegyverről volna szó, s mondja, igen, mentőautón is szállították fegyvert. Később elsírta magát. Hogy az a sok harc és munka, hogy ez lett az eredménye, hiszen akkor mindenki, aki az elmúlt tizenkét évért felelős, kiállhat mint bűnös. Hiába volt, de mi volt a nagy tévedés, mit kellett volna neki magának is másként csinálni. Ha nincs a másfél éves kislányom, megőrültem volna, de a gyerekek miatt és -ért az ember hétköznapi dolgokkal folytatja és bírja az életet. (Én tulajdonképpen nem ezt kérdeztem, hanem a negyedike éjszakát, de ezt mondta el helyette. Arról csak annyit, hogy akkor nem voltak szovjet katonák a Parlamentben.)

Háromnegyed négykor jöttek, negyed nyolckor mentek el. Azzal búcsúztunk, hogy én holnap reggel 11-ig itthon vagyok, és megmondom a választ. Mikor elmentek, Lexi szidott, amért ilyen rövid terminust adtam, de mondom, a nemet gyorsan és könnyen el lehet dönteni. Igen, de aztán jött a kísértés néhány órája. Mégis nagy dolog volna, érdekes és hízelgő ilyen óriási lap élére kerülni, 350 ezer példányban jelent meg, és szeretnék ugyanakkorára vagy még nagyobb terjedelemben. Sok szépet és jót lehetne próbálni, milyen szép cím jutott máris eszembe, kettő: a lap címe legyen az, hogy „Holnap, képes családi lap”, a vezércikkem címe: Türelem. Ilyenféléken játszottam és tűnődtem, és milyen jó volna, ha valakivel meg lehetne ezt beszélni, tanácsot kérni. Nem mintha egy pillanatig is komolyan vállalni tudnám, de az a tűnődés és megzavarás és végeredményben mégis hiúsági kérdés is, megzavart. Lexi is habozni kezdett. Illés Endrével volna jó beszélni mint legkonzervatívabb értelmes – és talán – jó baráttal. Fel is hívtam Réz Palit, hátha tudja a telefonszámát – de még telefonja sincsen. Pali a teljes csöndről, sőt csödről beszélt, az írók mozdulatlanul állnak – lapjaikat nem kapják még vissza, mert ha kapnák, azt írnák, amit már megint nem szabad.

1957. I. 2.

Másnap reggel én is, Lexi is úgy határoztunk, hogy nem kell ide semmi tanácskérés, nem lehet elvállalni ezt a munkát. B. V. telefonált fél tízkor, megmondtam neki, hogy nem érzek képességet rá, más munkáim főfoglalkozásnak nem engedik, dísznek pedig nem vagyok alkalmas. Azt mondta, nagyon sajnálja, hogy ilyen bátoratlan vagyok, s ne határozzak még, ők megpróbálnak összehozni egy számot, és majd meglátom, milyen lapra készülnek, s majd akkor adjak választ. Ez körülbelül egy hét, s akkor újra jelentkezik. Nagyon szeretnék, ha vállalnám, de ha végképp nincs hozzá kedvem, nem erőltetik, mert ő tudja, sok íróval volt dolga az utóbbi időben, ha végképp nem akar valaki, akkor úgyse lehet dolgozni vele. Nagyon rokonszenves volt végig ez a furcsa nő. – Lexi azt mondta, helyes, így kellett, ezekben a hetekben majdcsak kiderül, mi lesz a lapokkal, ki kap és ki vállal.

Szilveszter napján kimentünk Lányfaluba, gyönyörű hóba. A ház tűrhetően felmelegedett estig, de azért ilyen hideg, rideg szilvesztert még nem értem. Házassági év-

forduló. 19. Hiába mentünk ki ebből az egyforma életből, magunkat vittük, feszült, ideges, boldogtalan szívünket. Egymást gyötörjük bánatunkban. Már ő is ott tart, hogy néha igazságtalan, s ha aztán rákezd, hogy nem akart bántani, mit felelhetek? Még csak az hiányzik, hogy akarjon is. A gyerekek is untak bennünket, lementek Füzesiékhez, még lent is vacsoráztak Lexi bosszúságára és sérelmére. Olvastuk az újságot, és hallgattuk a rádiót – végre visszajöttek a gyerekek, és bridzseztünk. Most tanulnak a gyerekek, és engem hihetetlenül idegesít és unat ez a mulatság. Éjfélkor feljöttek Füzesiék négyen, mert a Kisszidinek vőlegénye van, egy kedves babaarcú fiú, pofazacsós, piros és kedves technikus. Most szerettek volna házasodni, de az események miatt – ki tudja, még az állását is elvesztheti, kintről jár be a gyárba – elhalasztották nyárra. Vagy tavaszra. Szidi most elég csinos, elmúltak az arcáról a rücskök, fiatal lány, egészséges és boldog, miért ne lenne csinos? A kisházban kályhát építettek a két szoba közé a falba, remek vörös téglakályha, pazarul melegít. Füzesiék életébe az hozott némi stabilitást, hogy meg tudtak maradni nálunk, most már 12 esztendeje. Lakbért nem fizetnek – eleinte egy napszámot havonta, később kéthavonta, és valami 5-6 éve semmit, de karbantartják a házat, és ha renoválás kell, én adom az anyagot, ők a munkát. A testvéreim állandóan háborúban vannak velük, mert ezek a kiskaliberű emberek folyton megkárosítják őket, rosszul számolnak el a terményekkel, nem teljesítik a munkát. [...]

Estefelé elmentünk egy kicsit sétálni Lexivel, szerettem volna beszélgetni, de mihelyt valami komolyabb dologra került a sor, oly ideges lett, mint a múltkor, mikor percek alatt sírni kezdtem az utcán, és aztán az egész másfél órás gyaloglás alatt egy szó sem szóltam, csak belülről fuldokoltam a ki nem mondott szavak miatt. Rettenetes ez, hogy nincs senki, akivel a magam buta gondolatait vég nélkül és örökké mondhatnám. Lexi mai napig sem olvasta el a regényemet, a Küszöböt – végeredményben jobb is, vannak benne dolgok, amik fájának neki. És nekem? Ugye.

Pokol ez, ami most itt van, ami most lesz. Tízezrével, talán százezrével készülnek embereket elbocsátani, mert nincs anyag, és nincs energia. Kíéheztetni. Rettenetes. Mit szól ehhez az ország? Senki se hisz a kormánynak, Dobi hosszú szövetkezetbeszédének, a parasztok örülnek a beszolgáltatás eltörlésének, és kész. A munkájukat vesztett emberek menjenek a bányába és a kisparba és a mezőgazdaságba. Könnyű ezt mondani, és ha általános sztrájk, lázadás, végzetes borzalom sül ki belőle? Azt mondják az okosok, még a forradalom nélkül is a csőd szélén álltunk.

Most mondja a rádió: Tegnap keletnémet küldöttség ment Moszkvába tárgyalni. Be nem avatkozásról. Eisenhower felhatalmazást kér, hogy bevethesse a haderőket Közel-Keleten akárhol, ha azt kommunista támadás érné. [...]

10 vagon citromot árulnak ki holnap. Meleg ruha a pesti gyerekeknek. 1155 gyerek született tavaly Dunapentelén. A 12-es autóbusz megindult a körúton. Ma volt Oláh Gusztáv temetése (így haza lehetett hozni). Palló Imre búcsúztatta. A Patetikus szimfóniával búcsúztatták. Tatán 2600 bányász szállt le, 400 vagon várható. [...] Cikk Hajdú postásról, aki 35 év alatt 5 millió emeletet járt be.

Hát így él azért a város és az emberiség, de fujtó rémület szorong mindenkiben, és a kiszökés folyik, tegnap megint 900, tegnapelőtt hóban, hidegben 1000 ember ment el, sok fiatal. Közben olvasom a Remenyik könyvét, mely a világháború utáni kívándoroltak szenvedéséről és bolyongásáról szól Dél-Amerika nyomorúságában. Jó könyv, érdekes és szellemes, csak túl monoton. Abban igaza van az írónak, hogy nem vesződik a beszéd egyénítésével, minden szereplője egyformán beszél, s ez a könyv stílusa:

az író mondja el, tehát mindegy. Ugyanaz a nyelv és intellektus, akár a koldus indián, akár koldusbarát, akár egyetemi tanár, akár katonatiszt vagy bárki szóljon belőle. De a kivándorlóink nem hiszik ezt, a munkanélküliség elől mennek munkanélkülinek, s azt remélik, a nimbusz megsegíti őket. Különös történetek szólnak a nevezetes kimentejekről. Szabó Sándor jó színész, de nem pótolhatatlan. Állítólag tizenhárom éves fia után ment, aki elszökött biciklin – de hajszolva autóján, ott ült a felesége és a kisebbik fia is. Bécsi idegösszeomlás, most már kint van Amerikában, és majd megpróbálja azt a színészi sorsot, amin Jávor és Páger már átesett. Aztán ő is hazajön. [...] Sokan visszajönnek.

Baba találkozott egy volt tanítványával. Eszes zsidó lány, kitűnő tornász, nem vették fel az egyetemre. A körúton laktak, kibombázták őket, elment az anyjával. Lágerbe kerültek, ahol szörnyű állapotok voltak. Rendes fekvőhely, naponta konzervebéd, amit ő meg tudott enni, ízlett is, de amit a munkásfiúk és -lányok kiöntöttek, és akik csak a tejkonzervet és csokoládét nyalják egész nap. A lágerben olyan erkölcstelen élet folyt, hogy kijött a rendelet, hogy férfiak és nők külön sarokba. Erre lázadtak, és az osztrákok azt mondták, más bajuk is van, mint erkölcsörnek lenni a menekültek közt. Ők Amerikába akartak menni, ahol gazdag rokonaik vannak, de ki kellett volna várni februárt vagy márciust a lágerben, míg sorra kerülnek, és az anyja azt mondta, ez a hely nem neked való, hazajöttek. Ha lehet, majd innen szabályos útlevéllal elmennek. Az ilyen esetek garmadával járnak szájról szájra, de nem ez a lényeg. Mindenki tudja, milyen nehéz lesz az elmenteknek boldogulni – de majdnem ugyanolyan nehéztől fél, aki itthon marad.

Hogy itt mi következik, azt nem lehet tudni. Mindenesetre bősztító az inga balra lengése. Tegnap és tegnapelőtt vagy 2-2 óra hosszat olvasták a rádióban a kínai nyilatkozatot, előzőleg Dobi mérföldes beszéde és szilveszteri szónoklata – csupa fájdalmas keserűség a lázadóknak. Nincs többé sztálinizmus, mert az csak hibás, de Marx-leninizmus. És ez igaz is. Sztálin túl keményen hajtotta végre ezt a kemény és vakmerő kísérletet. Viszont ugyanolyan könnyörtelen most ez az elbocsátó határozat.

Reszketek Lexiért, hogy tudja ezt végrehajtani, és mi lesz ennek személyesen is rá nézve a következménye. Meddig bírja, és hogy viseli? Az nem kiegyenlítés, hogy itthon ideges és boldogtalan. Boldogtalan ország boldogtalan gyermekei vagyunk mindannyian. Évek óta kínlódott néhány Lexi-féle ember a józanodáson és nyugalmon, okosságán – és most néhány vadszamar elrontott mindent. És más vadszamarak most tovább rontják. Háború? Nem miattunk, de itt van Szuész. Érdekes, hogy – és itt a Közel-Kelet, az olaj és a benzin – akármit hazudnak, a végén mégis tűzzel-vassal, atommal és bombával akarják megvédeni, ami az emberiség közös kincse.

Jellemzőek a korra a viccek, melyeket órák alatt mindenki tud.

Ilyenek:

Magyarország összkomfortos ország: folyó, hideg-meleg háború. Fel a fejfel, amíg van. Ki kormányozza az országot? Kádár apró dögei. Sportország vagyunk, bebizonyítottuk: minden kapu alján ott áll egy puskás öcsi. – A kis Kabost kiküldik a pincéből, mi volt az a nagy dörrenés? Visszajön: bombasiker, de csak fél ház. Latabárnak szőnyegget akarnak eladni: megveszem, és ad hozzá padlót is? – Földszinten lévő harmadik emeleti lakásom elcserélem. Háromszobás luxuslakásom elcserélném londoni cseléd-szobára. – Lakását akarja leválasztani? Forduljon Zsukovhoz. – Ki várta először a Mijulást? Sztálin, ő tette ki leghamarabb a csizmáját. [...]

De most abbahagyom, mert Lexi megjött, és őt idegesíti, ha írok.

I. 8.

Ma reggel Virág kiment Lilivel Lányfaluba, holnapután jönnek vissza. Örülök neki, hogy Lili kedveli Virágot, és egy kicsit megmozgatja – bár nem biztos, hogy jó hatással van rá. Félénk és vagdalkozó ember mind a kettő, nagy önérzettel és csekély ambícióval.

Remélem, az én lányomban is van annyi kitartás, mint benne – csak hamar beérik mind a ketten a közeli perc szórakozásával. Szegénykéeknek most az a mulatság, kimeni. Virág szereti Szidit és Lilit, örömmel ment, csak sokat lennének levegőn – amihez lusták.

Réka negyed tízkor kelt, mikor már kitakarítottam, neki csak az ágyvetés maradt. Mit csinálsz ma?, kérdem. Azt gondoltam, mondja, Ibivel és Ildivel megint elmegyünk moziba. Mérgesen megtiltottam, amitől duzzogott és dühös volt. Inkább menj korcsolyázni, tavaly micsoda nagy korcsolyázás folyt, mikor iskolába jártál, és tanulni kellett volna – most meg, mert mondja, délután valami evezőtréningre megy – valami új. Minden évben valami más, ebből nem lesz semmi. Erre boldogtalanul, ahogy tőlem hallja mindig: nekem nem is érdemes semmit elkezdni. Ezzel elmentem az uszodába, és hazaérve itt a cédula, hogy „korizni mentem, 3-fél 4-re itthon vagyok”. Én meg ettem egy rongyoskiflit, s most a jó meleg szobában, csendben, egyedül ábrándozom felette, mit lehetne írni.

Határ Győző

ÉLŐK

csak az élőknek van közgazdasága
 csak élőkre illik a stóla – talár
 csak az élőknek olcsó élőknek drága
 avagy kedvezményes a vételár

csak az élőknek jó ha megtalálja
 a szebbet a Göncök Ócskapiacán
 csak bájból élőknek Áll a Bál – szabálya:
 élőknek forr a víz fűt a kazán

az élő míg él államalkot hadüzemel
 csak az élő rugdal az anyja hasába'
 csak élő temet – míg dobog a mell
 és lüktet Mindfelséges Ó-Aortasága